

DEFECTS IN THE PRONUNCIATION OF SOUNDS AND THEIR ELIMINATION

Klishaeva Guljan

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajinyoz, faculty of preschool education, special pedagogy: speech therapy, 3rd year student

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12732418>

ARTICLE INFO

Received: 06th July 2024

Accepted: 11th July 2024

Online: 12th July 2024

KEYWORDS

Speech, written speech, oral speech, forms of speech, speech disorders.

ABSTRACT

All our actions in practice are communicative. Gestures, faces, sounds, smells, and even distances have been used to gain information about the actions, motives, and thoughts of others. Even the lack of movement is indicative of something. However, in addition to the above, there is another element for man, which is symbolic. This symbolic element is the language expressed verbally through speech. The formation of speech is one of the main features of the general development of a child. Normally developing children have a good ability to acquire their mother tongue. Speech becomes an important means of communication between the child and the world around him, the most perfect form of communication unique to humans.

TOVUSHLAR TALAFFUZIDAGI NUQSONLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH

Klishaeva Guljan

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim fakulteti maxsus pedagogika: logopediya yo'nalishi 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12732418>

ARTICLE INFO

Received: 06th July 2024

Accepted: 11th July 2024

Online: 12th July 2024

KEYWORDS

Nutq, yozma nutq, og'zaki nutq, nutq shakllari, nutq buzilishi.

ABSTRACT

Amaldagi barcha harakatlarimiz kommunikativdir. Imo-ishoralar, yuzlar, tovushlar, hidlar va hatto masofalar boshqalarning harakatlari, motivlari va fikrlari to'g'risida ma'lumot olish uchun ishlatilgan. Hatto harakatlarning yo'qligi ham nimadir haqida dalolat beradi. Biroq, yuqorida aytib o'tilganlardan tashqari, inson uchun yana bir element, ya'ni ramziy ma'noga ega. Ushbu ramziy element nutq orqali og'zaki ifoda etiladigan tildir. Nutqning shakllanishi bolaning umumiy rivojlanishining asosiy xususiyatlaridan biridir. Oddiy rivojlanayotgan bolalar o'z ona tilini yaxshi o'zlashtirish qobiliyatiga ega. Nutq bola va uning atrofidagi dunyo o'rtasidagi muhim aloqa vositasiga, faqat odamlarga xos bo'lgan muloqotning eng mukammal shakliga aylanadi.

Nutq insoniy muloqotning asosiy jihati hisoblanadi, chunki u bizga fikr va histuyg'ularimizni samarali etkazish imkonini beradi. Aniq muloqot qilish uchun tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish muhimdir. Biroq, ko'p odamlar o'zlarining talaffuzidagi nuqsonlar bilan kurashadilar, bu ularning boshqalar tomonidan tushunish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ushbu inshoda biz talaffuzdagi ba'zi keng tarqalgan kamchiliklarni va ularni bartaraf etish strategiyalarini ko'rib chiqamiz. Tovushlarning talaffuzidagi nuqsonlar shaxsning tilda samarali muloqot qilish qobiliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu nuqsonlar nutqning kichik nuqsonlaridan tortib, nutqning tushunarililigiga katta xalaqit beradigan jiddiy buzilishlarga bo'lishi mumkin. Ushbu talaffuz muammolarini hal qilish uchun odamlar tovushlarni qanday qilib to'g'ri chiqarish bo'yicha to'g'ri ko'rsatmalar va ko'rsatmalar olishlari muhimdir. Ushbu nuqsonlarning sabablarini tushunish va takomillashtirish strategiyalarini amalga oshirish orqali odamlar talaffuz bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish va umumiy kommunikativ qobiliyatlarini oshirishga harakat qilishlari mumkin.

Talaffuzdagi keng tarqalgan nuqsonlardan biri bir tovushni boshqasiga almashtirishdir. Bu, shaxs /th/ va /s/ kabi ikkita o'xshash tovushni farqlashda qiynalganda yuzaga kelishi mumkin, bu esa nutq ishlab chiqarishda xatolarga olib keladi. Masalan, ma'ruzachi "o'ylash" so'zidagi /th/ tovushini /s/ bilan almashtirishi mumkin, natijada so'z noto'g'ri talaffuz qilinadi. Ushbu almashtirishni tuzatish uchun odamlar tovushlarni farqlashni mashq qilishlari va ularni aniq ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan to'g'ri artikulyar harakatlarni o'rganishlari kerak. Yana bir keng tarqalgan nuqson - bu nutqdagi tovushlarning qoldirilishi yoki buzilishi. Bu, odam so'zlardan ma'lum tovushlarni tushirganda yoki ularni noto'g'ri ishlab chiqarganda, muloqotda chalkashliklarga olib kelishi mumkin. Masalan, ma'ruzachi "qobiq" yoki "qo'l" kabi so'zlardagi oxirgi undosh tovushni o'tkazib yuborishi mumkin, bu esa tushunarsiz nutqqa olib keladi. Qaysi tovushlar tushib qolgan yoki buzilganligini aniqlash orqali odamlar artikulyar qobiliyatlarini mustahkamlash va umumiy talaffuzni yaxshilash ustida ishlashlari mumkin.

Talaffuzdagi yanada jiddiy nuqson - duduqlanish bo'lib, u nutqda tovushlar, bo'g'inlar yoki so'zlarning takrorlanishi yoki cho'zilishi bilan bog'liq. Duduqlanish insonning muloqotda ravonligi va ishonchiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa o'z fikr va g'oyalarini samarali ifoda etishni qiyinlashtiradi. Duduqlanishni davolash odatda nutq terapiyasi va odamlarga ravon nutqini yaxshilashga va nutqdagi buzilishlarni kamaytirishga yordam beradigan usullarni o'z ichiga oladi. Lispinq - talaffuzdagi yana bir keng tarqalgan nuqson bo'lib, u ma'lum tovushlarni chiqarishda tilni noto'g'ri joylashtirishni o'z ichiga oladi. Bu, ayniqsa, /s/ va /z/ kabi tovushlar bilan tovushlarning buzilishiga olib kelishi mumkin. To'g'ri aralashuvsiz, lispinq balog'at yoshiga qadar davom etishi va odamning nutqining ravshanligi va tushunarililigiga ta'sir qilishi mumkin. Nutq terapiyasi odamlarga tilni to'g'ri joylashtirishni o'rganishga yordam beradi va to'g'ri artikulyatsion odatlarni rivojlantiradi, bunda labdan chiqarib tashlash va talaffuz qobiliyatlarini yaxshilash mumkin.

Talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishning usullaridan biri bu odamlarga tovushlarni aniq chiqarish qobiliyatini yaxshilashga yordam beradigan artikulyatsiya terapiyasidan foydalanishdir. Ushbu turdagi terapiya o'ziga xos tovushlarga qaratilgan mashqlar va harakatlarni o'z ichiga oladi va odamlarda to'g'ri artikulyatsiya uchun zarur vosita ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu mashqlarni muntazam ravishda bajarish orqali odamlar artikulyar mushaklarni kuchaytirishi va umumiy nutq ishlab chiqarishni

yaxshilashlari mumkin. Talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishning yana bir samarali usuli bu fonetik transkripsiya va tahlildan foydalanishdir. So'zlarni alohida tovushlar va belgilarga bo'lish orqali odamlar so'zlarning to'g'ri talaffuzini yaxshiroq tushunishlari va nutq ishlab chiqarishdagi har qanday xatolarni aniqlashlari mumkin. Ushbu tahliliy yondashuv odamlarga talaffuz ko'nikmalarini yaxshilash uchun muayyan sohalarni aniqlashga yordam beradi.

Terapiya va tahlilga qo'shimcha ravishda, odamlar defektologlar va malakali mutaxassislarining fikr-mulohazalari va yordamlaridan foydalanishlari mumkin. Ushbu mutaxassislar to'g'ri artikulyatsiya texnikasi bo'yicha qimmatli yo'l-yo'riq va ko'rsatmalar, shuningdek, talaffuz bilan bog'liq muayyan muammolarni hal qilish uchun shaxsiy strategiyalarni taqdim etishlari mumkin. O'zlarining tajribalari va maxsus tayyorgarliklari bilan defektologlar odamlarga talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishda va umumiy muloqot qobiliyatlarini yaxshilashda yordam berishlari mumkin. Talaffuzda nuqsonlari bo'lgan odamlar yaxshilanishni ko'rish uchun muntazam va izchil mashq qilishlari muhimdir. Kundalik mashqlar va mashqlarni o'z tartibiga kiritish orqali odamlar artikulyar mushaklarni kuchaytirishi va nutq ishlab chiqarishni yaxshiroq nazorat qilishlari mumkin. Doimiy amaliyot talaffuz bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish va aniqlash, ishonchli nutqqa erishish uchun kalit hisoblanadi. Talaffuzdagi keng tarqalishlardan biri undosh tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilishdir. Undosh tovushlar havo tovushlarni qandaydir tarzda toraytirib yoki to'sib qo'yish orqali hosil bo'ladi va ularning noto'g'ri talaffuz qilish nutqini tushunarsiz qilib qo'yishi mumkin. Masalan, "th" tovushini "s" tovushiga "the" kabi so'zlarni "se" tovushiga o'xshatishi mumkin. Ushlab ketishni bartaraf etish uchun odamlar to'g'ri ovoz chiqarishni mashq qilishlari va og'iz va tilning shakliga e'tibor berishlari mumkin.

Talaffuzdagi yana bir keng tarqalgan nuqson unli tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilishdir. Unli tovushlar og'iz shakli va tilning o'rnini o'zgartirish natijasida hosil bo'ladi va ularni noto'g'ri talaffuz qilish nutqda chalkashlikka olib keladi. Masalan, qisqa "i" tovushini qisqa "e" tovushi bilan chalkashtirib yuborish "bit" kabi so'zlarni "bet" kabi tovushga keltirishi mumkin. Unli tovushlarning talaffuzini yaxshilash uchun odamlar ona tilida so'zlashuvchilarni tinglash va taqlid qilishni mashq qilishlari, shuningdek, talaffuzga mos keladigan onlayn resurslar va ilovalardan foydalanishlari mumkin. Talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishdagi muammolardan biri shundaki, turli tillarda turli xil tovushlar mavjud bo'lib, odamlar o'z ona tilida mavjud bo'lmagan tovushlarni chiqarishda qiynalishi mumkin. Misol uchun, yapon tilida so'zlashuvchilar ingliz tilida "r" tovushini ishlab chiqarishda qiynalishi mumkin, chunki yapon tilida shunga o'xshash tovush yo'q. Bunday hollarda maqsadli amaliyot va til o'qituvchisining fikr-mulohazalari talaffuzdagi qiyinchiliklarni bartaraf etishda yordam beradi.

Talaffuzdagi nuqsonlarga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan yana bir omil - bu tovushlarning qanday paydo bo'lishiga e'tibor yoki e'tiborning etishmasligi. Ko'p odamlar ba'zi tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilayotganlarini kimdir ularga ko'rsatmaguncha tushunmasligi mumkin. Talaffuzdan xabardorlikni oshirish uchun odamlar o'zlarini gapirayotganlarini yozib olishlari va yaxshilanishi kerak bo'lgan joylarni aniqlash uchun tinglashlari mumkin. Bundan tashqari, til hamkori yoki repetitor bilan mashq qilish talaffuz bo'yicha fikr-mulohazalarni taqdim etishi va odamlarga taraqqiyotga yordam berishi mumkin. Ba'zi hollarda, odamlarda nutqning buzilishi yoki jismoniy holatlar bo'lishi mumkin, bu esa muayyan tovushlarni aniq chiqarishni qiyinlashtiradi. Masalan, tanglay yorig'i bo'lgan odamlar ma'lum undosh tovushlarni

chiqarishda qiynalishi mumkin. Bunday hollarda malakali mutaxassis bilan nutq terapiyasi odamlarga nutq muammolarini engish va talaffuzini yaxshilashga yordam beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, talaffuzdagi nuqsonlar aql yoki til qobiliyatining etishmasligini ko'rsatishi shart emas. Talaffuz bilan kurashayotgan ko'plab odamlar til o'rganishning boshqa sohalarida, masalan, grammatika yoki lug'atda ustun bo'lishi mumkin. Talaffuzdagi qiyinchiliklarni ustida ishlash kerak bo'lgan alohida mahorat sifatida tan olgan holda, odamlar o'zlarining til o'rganish sayohatlariga sabr va qat'iyat bilan yondashishlari mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, talaffuzdagi nuqsonlar samarali muloqotga to'siq bo'lishi mumkin, ammo maqsadli amaliyot va fikr-mulohazalarga ko'ra, odamlar o'zlarining talaffuz qobiliyatlarini yaxshilashga harakat qilishlari mumkin. Muayyan tovushlarga e'tibor qaratish va ularning qanday paydo bo'lishiga e'tibor berish orqali odamlar talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etishda muvaffaqiyatga erishishlari mumkin. Talaffuz amaliyotiga ijobiy munosabat va o'rganishga tayyorlik bilan yondashish muhim, chunki talaffuzni yaxshilash vaqt va kuch talab etadi. Fidoyilik va qat'iyat bilan odamlar talaffuzdagi qiyinchiliklarni engib o'tishlari va boshqalar bilan aniqroq muloqot qilishlari mumkin. Talaffuzdagi nuqsonlar odamlarning muloqot qobiliyatlarida jiddiy qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Biroq, to'g'ri ko'rsatma, terapiya va qo'llab-quvvatlash bilan odamlar ushbu kamchiliklarni bartaraf etish va umumiy nutq ravshanligi va tushunarligini yaxshilash ustida ishlashlari mumkin. Artikulyatsiya terapiyasi, fonetik tahlil va ekspert ko'rsatmalari orqali talaffuz muammolarini hal qilish orqali odamlar o'zlarining kommunikativ qobiliyatlarini oshirishlari va ishonchli va samarali ma'ruzachilarga aylanishlari mumkin.

References:

1. Ayupova M.Y. Logopediya. Darslik. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. Toshkent, "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti", 2007.
2. Ya.Mo'minova, M.Qahramonova. Logopediya terminallarining ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati. Toshkent, "O'qituvchi", 1988.
3. Микшина Е.П. и др. Методика формирования и развития устной речи. Москва, 2001.
4. Сазанова.С.Н. Развития речи дошкольников с общим недоразвитием речи. Изд-во. Академия. М., 2003.
5. Jabborova, M. (2021). THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE SOCIAL DEVELOPMENT OF SOCIETY. Экономика и социум, (6-1), 129-132.